

FIRKA

(الفرقة)

Siyasî ve itikadî mezhepler için
kullanılan bir terim.

Fırka kelimesi (çoğulu *fırak*) sözlükte "ayırarak, bölmek; açıklayıp hükme bağlamak" mânalarına gelen *fark* kökünden isim olup insanlar arasından ayrılmış belli bir grup ve topluluğu ifade eder. Terim olarak, İslâm fikir tarihinde kendilerine has siyasî düşünce veya itikadî telakkilere sahip bulunan gruplar için "siyasî akım" (bir nevi parti) ve "itikadî mezhep" anlamında kullanılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de çeşitli anlamlarda yer alan "fark" kökenli kelimeler içinde "gruplara ve parçalara ayırmak, bölmek" anlamındaki *tefrîk* ve "ayrılmak, bölünmek" anlamındaki *teferruk* kavramları genellikle dinde ve sosyal hayattaki bölünmeyi ifade etmekte ve bunun çok zararlı olduğunu belirtmektedir. Yine Kur'an'da "grup ve topluluk" mânasına gelen *ferîk* de yirmi dokuz yerde geçer ve genellikle tasvip edilmeyen bölünmelere işaret eder. Fırka ise sadece bir âyetle (et-Tevbe 9/122) yer alır ve müslüman toplumlarında köylü-şehirli, sivil-asker gibi tabii olarak oluşan kesimleri ifade eder (bk. M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "fırk" md.). Fırka kelimesiyle birlikte aynı kökten türeyen fiiller hem sözlük mânasında, hem de dinî ve içtimâî ayrılığın kötülenmesi anlamında birçok hadiste de kullanılmıştır (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "fırk" md.).

Ahmed b. Hanbel (*Müsned*, II, 332; III, 145), Ebû Dâvûd ("Sünnet", 1); Tirmizî ("İmân", 18), İbn Mâce ("Fiten", 17) gibi muhaddislerce rivayet edilen ve ümmetin yetmiş iki fırkaya ayrılacağını haber veren, sıhhati ve farklı muhtevası üzerindeki eski ve yeni âlimlerce çeşitli tartışmalar yapılan hadis, fırka kelimesinin İslâm literatürüne girmesine zemin hazırladığını söylemek mümkündür. Bunun yerine *nihle* (çoğulu *nihal*) ve *makāle* (çoğulu *makālât*) kelimelerinin de kullanıldığı görülmektedir.

Hadis kitapları dışında akaid, kelâm ve mezhepler tarihi alanındaki eserlerde erken dönemlerden itibaren fırka kelimesi terim anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır (meselâ bk. Hayyât, s. 24, 63, 101, 107, 112). III. (IX.) yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Nevbahtî'nin *Fıraku's-Şi'a'*-sı ile Sa'd b. Abdullah el-Kummî'nin *el-*

Makālât ve'l-fırak'ı buna örnek teşkil etmektedir.

"Yetmiş üç fırka hadisi"ne ait rivayetlerin çoğunda yetmiş iki fırkanın cehennemde, birinin cennette olduğu belirtilirken bir kısmında "necatta olma" ifadesi veya "necata ulaşan" tabiri kullanılmıştır (meselâ bk. İbn Ebû Âsım, I, 35, 36; Malatî, s. 13; İbn Batta, I, 377). Kur'an-ı Kerim'de cehennem (nâr) mukabilinde "cennet" anlamında necat kelimesi geçtiği gibi (el-Mü'min 40/41) bu kökten türeyen birçok kelime de aynı veya yakın mânalarda yer almaktadır (bk. M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "necât" md.). Bundan dolayı olacaktır ki erken dönemlerden itibaren "ebedî kurtuluşa eren grup" anlamında *fırka-i nâciye* tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Meselâ IV. (X.) yüzyılda yaşayan Hanbelî fakih ve muhaddisi İbn Batta, muhafazakâr Selef akidesini savunmak amacıyla kaleme aldığı eserinin adında bile "el-fıraku'n-nâciye" tabirine yer vermiştir (bk. bibl.; fırka ve fırka-i nâciye hakkında daha geniş bilgi için bk. MEZHEP).

BİBLİYOGRAFYA :

M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "fırk", "necât" md.leri; Wensinck, *el-Mu'cem*, "fırk" md.; *Müsned*, II, 332; III, 145; İbn Mâce, "Fiten", 17; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 1; Tirmizî, "İmân", 18; İbn Ebû Âsım, *Kitâbü's-Sünne* (nşr. M. Nâsirüddin el-Elbânî), Beyrut 1400/1980, I, 35, 36; Hayyât, *el-İntişâr*, s. 24, 63, 101, 107, 112; Malatî, *et-Tenbih ve'r-red*, s. 13; İbn Batta, *el-İbâne 'an şer'ati'l-fıraki'n-nâciye* (nşr. Rızâ b. Na'sân Mu'tî), Riyad 1409/1988, I, 377.

BEKİR TOPALOĞLU

FIRKA-i İSLÂHİYYE

(فرقة إصلاحية)

1865 yılında

Çukurova, Kozan dağları
ve Cebelibereket'te islahat yapan
askerî fırka.

Fırkanın kuruluşu 1853'te yapılan Kırım Savaşı'na dayanır. Bu savaş sırasında çekilen asker sıkıntısı, Cebelibereket ile (Gâvur dağları, bugünkü Amanos dağları) Kozan dağları arasındaki bölgelerden de asker istenmesine yol açmıştı. Ancak bu istek, bu bölgelerdeki aşiretlerin devlete muhalefeti sebebiyle gerçekleşmemişti. Savaşın sona Osmanlı hükûmeti hem orduya yeni asker kaynakları temin etmek, hem de bölgeyi itaat altına alıp güvenliği sağlamak, eşkıyalığa son vermek, vergileri düzenli bir şekilde almak ve birçok karışıklığa yol açan konar göçer teşekkülleri yerleşik

hayata geçirip ziraatı teşvik etmek için bir askerî güç oluşturma kararı almış ve bu güce de Fırka-i İslâhiyye denmişti.

Faaliyet sahası, İskenderun'dan Maraş ve Elbistan'a, Kilis'ten Niğde ve Kayseri'ye, Adana eyaletinden Sivas eyaleti sınırına kadar olan bölgeleri kapsayan Fırka-i İslâhiyye'nin başına Dördüncü Ordu kumandanı Derviş Paşa, halkla ilgili işleri görmek üzere de Ahmed Cevdet Paşa tayin edildi. Fırka, Balkan isyanlarında kullanılan ve büyük kısmı Batı Anadolu zeybekleri, bir kısmı da Arnavut askerlerinden oluşan yedi tabur yanında Girit ve Adana'dan gelen taburlarla Hassa ikinci süvari alayından oluşan toplam on beş tabur piyade, iki süvari alayı ve 5-600 kadar da Çerkez, Gürcü ve Kürt atlılarından teşkil edilmişti. Masraflar için hazineye yeterli miktarda tahsisat ayrıldığı gibi bir muhasebeci ile muhasebe kâtipleri ve tahrirat kâtipleri de fırkada görevlendirilmişti. Yine bölgede yapılacak düzenlemeler için tahrir, tapu, mal ve muhasebe memurlarından bir komisyon oluşturulmuştu. Ayrıca Fırka-i İslâhiyye'nin uyacağı bazı kurallar belirlenmiş, fırkanın sevk ve idaresi, islahat sırasında silâh kullanılıp kullanılmaması, öncelikle halka devletin varlığının gösterilmesi ve devletin halka sevdilmesi, aşiret ve aile reislerinin bölge dışına nakledilmesi, fırkaya yardımcı olanlara maaş bağlanması, islah edilen yerlerin devlet yönetimine uygun şekilde teşkilâtlandırılması, vergi yükü fazla olan ahalinin vergilerinin yeniden düzenlenmesi ve arazileri tapusuz olanlara tapularının verilmesi gibi hususlar tesbit edilmişti.

Derviş Paşa idaresindeki yedi tabur 20 Mayıs 1865'te vapurla İstanbul'dan hareket ederek 28 Mayıs 1865'te İskenderun'a vardı. Diğer tabur ve kuvvetler de bulundukları yerlerden buraya geldiler. İlk iş olarak Gâvur dağlarından islah ve iskâna başlandı. Önce Amik ovasında bulunan Reyhaniye aşireti yerleştirildi. Böylece Halep yolu emniyet altına alınmış oldu. Daha sonra Lece ile Hacılar nahiyesi arasındaki Kargılı'da ordugâh kuran Fırka-i İslâhiyye, önemli bir geçit noktası olmasını göz önüne alarak burada bir köy kurmaya karar verdi ve Ordu adıyla bir yerleşim alanı meydana getirdi. Köye Hacılar nahiyesinden otuz hâne iskân edildi. Ayrıca çevredeki nahiyeler birleştirilerek bir kaza, merkez olarak da Hassa adıyla bir kasaba teşkil edildi. Hassa kasabasına Hacılar, Tikek ve Ekbaz nahiyelerinden birkaç yüz

hâne getirilerek yerleştirildi. Bu arada isyan halinde bulunan Karafakılı aşireti itaat altına alındı.

Daha sonra Kilis ile Maraş arasında yaşayan Okçu İzzeddinlü ve Şeyhlü aşiretleri iskân edildi ve kendi adlarını taşıyan birer kasaba kuruldu. Bu yeni kasabalar Meydan ve Amikovaş kasabalarıyla birleştirilerek bir kaza oluşturuldu ve bu sırada fırkayı teftişe gelen Şehzade İzzeddin Efendi'nin ismine izâfette kazaya İzziye adı verildi.

Fırka-i İslâhiyye buradaki işlerini tamamladıktan sonra Gâvur dağı tarafında Nigolu Kalesi civarına geldi ve kaleyi tamire başladı. Bu arada bölgede mevcut Kerkütlü, Çerçili, Hanağzi, Kürtbahçesi, Eğintili, Keferdiz nahiyeleriyle Dumdumovaş aşiretleri birleştirilerek bir kaza oluşturuldu ve buraya fırkanın isminden dolayı İslâhiye adı verildi. Ayrıca kaza merkezi olarak aynı adla bir kasaba kuruldu; Delikanlı ve Çelikanlı aşiretlerinden yüzer hâne buraya yerleştirildi. Ardından İslâhiye sancak merkezi olmak üzere İzziye, Hassa ve Bulanık kazaları birleştirilerek Maraş mutasarrıflığına bağlı bir kaymakamlık teşkil edildi. İslâhiye kazasına bağlanan Dumdumovaş aşiretlerinden Delikanlı ve Çelikanlılar ise birçok köy kurulmak suretiyle iskân edildiler. Bu arada bölgenin en önemli aşiretlerinden olan ve beş oymağa ayrılmış bulunan Ulaşlı'ya bağlı Karayığitoğulları, Kaypakoğulları, Çendoğulları, Ali Bekiroğulları ile Kelmenoğulları itaat altına alındı; böylece Gâvur dağlarının en önemli aşireti sindirilmiş oldu.

İslâhiye kaymakamlığına bağlı kasaba ve aşiretlerin nüfus ve hâne miktarları 1866 tarihi itibarıyla şu şekilde idi (BA, Yıldız Tasnifi, Ks. 18, Evr. nr. 553/410, Zrf. 93, Kar. 37):

Cebelibereket'te ıslahat işini bitiren fırka daha sonra Hacıosmanlı köyü civarında, burası merkez olmak üzere Kıyı nahiyelerini (Kıyı köyleri) birleştirerek bir kaza oluşturdu. Çukurova aşiretlerinden Tecirli ve Cerîd'in kışlak yerleriyle Ulaşlı'dan Çendoğlu nahiyesi bu kazaya bağlandı. Kaza merkezi olan Hacıosmanlı köyüne Tecirli, Cerîd ve Ulaşlı aşiretlerinden bir miktar hâne iskân edilerek buraya vaktiyle köyü kuran kişinin adından dolayı Osmaniye dendi. Bu arada Derviş ve Cevdet paşalar da kendi isimlerine nisbetle Dervişye ve Cevdetiye köylerini kurdular. Osmaniye idarî bakımdan Payas sancağına bağlandı.

Bunun ardından Kozan tarafına yönelen Fırka-i İslâhiyye, ilk iş olarak harap bir durumda bulunan Kars-ı Zülkadriyye (bugünkü Kadirli) kasabasını imar edip çevre aşiretlerden bir kısmını buraya yerleştirdi. Ayrıca Kars dağlarında oturanlarla Çukurova aşiretlerinden isteyenlerin buraya yerleşmesine izin verildi. Bunun üzerine Kadirli'ye 600 hâneye yakın bir topluluk yerleşti. Kadirli idarî teşkilâtta, daha sonra kurulan Kozan sancağına bağlı bir kaza merkezi haline geldi ve buraya Tatarlı, Sunbas ve Savrun nahiyeleri bağlandı.

Kadirli kazası kurulduktan sonra Kozan üzerine yürüyen Fırka-i İslâhiyye Kozan dağlarını, bu arada Kozanoğulları'nı da itaat altına alarak onları başta Yozgat, Sivas, Sinop, İstanbul, Kütahya, Konya, Kayseri, Develi, Tokat olmak üzere çeşitli yerlere sürdü. Ardından üç kazaya bölünen Kozan'ın Kozan-ı Şarkî olarak adlandırılan kısmındaki köyleri Sis'e (şimdiki Kozan), Belenköy'e yakın olanları Belenköy kazasına, Haçın (bugünkü Samimbeyli) civarındakileri Haçın kazasına bağladı. Ceyhan nehri boyundaki aşiret-

ler de Kadirli kazasına dahil edildi. Böylece Kozan sancağı dört kazadan meydana gelen büyük bir sancak haline getirildi. Kaymakamlığına Mirlivâ Hüsnü Paşa'nın tayin edildiği bu sancağın merkezi olarak da Sis kasabası uygun görüldü.

1876 tarihinde Kozan sancağının kazaları, hâne ve nüfusu şöyle idi:

	Müslim		Gayri Müslim	
	Hâne	Nüfus	Hâne	Nüfus
Sis	3486	8835	358	981
Belenköy	1744	5188	335	1194
Haçın	1491	4621	1738	5939
Kars-ı Zülkadriyye	2455	7929	97	477
TOPLAM	9176	26573	2528	8591

Kozan sancağı teşkil edildikten sonra Çukurova aşiretlerinin iskânına başlandı. Çukurova'nın en büyük aşireti olan Avşarlar yaylakları Uzunayla ve Sarız yöresine yerleştirildiler. Kozanoğulları'na yardımda bulunan Tatarlı muhacirleri Kadirli kasabasına, Kırıntılı aşireti, Lek ve Hacılar ile birlikte Kozan kazasının güney yönünde bulunan boş araziye iskân edildi. Bu arada Tecirli aşireti Ceyhan nehri boylarına, Cerîd aşireti de Bulanık kazasına bağlı Haruniye'ye yerleştirildi. Adana ile Sis arasındaki bölgede yaşayan Sırkıntı Türkmen aşireti ise kışlak mahallerinde bırakılarak yaylakları olan İnderesi Kafkas muhacirlerine verildi. İskân edilen bütün aşiretlere ziraat yapmaları için devlet tarafından toprak tahsis edilerek bunlar sürekli iskâna teşvik edilmiştir.

Kozan ıslahatını tamamlayan Fırka-i İslâhiyye bölgede kolera çıkması üzerine faaliyetine son vermek zorunda kaldı ve sahası içinde olmasına rağmen Zeytun bölgesinin ıslahatını gerçekleştiremedi. İstanbul'a dönen Derviş ve Ahmed Cevdet paşalardan Derviş Paşa Lübnan'a Beşinci Ordu müfettişliğine, Cevdet Paşa da Halep'e vali olarak tayin edildi. Cevdet Paşa, Fırka-i İslâhiyye'den ayrı olarak valiliği sırasında Zeytun bölgesinde ki ıslahatı tamamladı.

Altı ay gibi kısa bir zaman içinde gerçekleştirilen bu icraat bütün Gâvur dağları, Zeytun ve Kozan bölgelerinin ıslahatının ve güvenliğinin sağlanmasıyla sonuçlandı. Bu bölgelerin ahalisi devlet idaresine alınarak yeni şehirler ve köyler kurulduğu gibi devlete isyan eden aşiret beyleri ve ağalarının nüfuzları kırıldı. Gerçekleştirilen iskânla göçebe aşiretlerin yerleştirilmesi Çukurova'nın zi-

	Müslim		Gayri Müslim		Kıptî	
	Hâne	Nüfus	Hâne	Nüfus	Hâne	Nüfus
Nevâhî-i Selâse	190	483	14	41	--	--
Kerkütlü	227	457	--	--	--	--
Delikanlı	619	1836	--	--	--	--
Çelikanlı	372	987	--	--	--	--
TOPLAM	1410	3763	14	41	--	--
Karayığitoğlu	103	268	14	33	--	--
Yarpuz	50	110	--	--	--	--
TOPLAM	1563	4141	28	74	--	--
Hacılar	557	1521	29	109	--	--
Tiyek	208	566	27	71	6	13
Ekbaz	208	545	29	95	2	3
TOPLAM	2536	6773	113	249	8	16
Kapulu	39	108	--	--	--	--
Keferdiz	255	504	1	4	--	--
GENEL TOPLAM	2830	7385	114	253	8	16

raata açılmasına ve ticaretin canlanmasına yol açtı. Devlet tarafından bazı kilit noktalara yaptırılan kışlalar sayesinde bundan sonra çıkan küçük çapta isyan hareketleri kolayca bastırıldı. Çukurova bugünkü hale gelmesini bu ıslahat hareketine borçludur.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İrâde-Meclis-i Mahsûs, nr. 1256; Meclis-i Vâlâ, nr. 24169; BA, İrâde-Dâhiliye, nr. 37922, 40353; BA, Yıldız Tasnifi, Ks. 18, Evr. nr. 553/183(e), Zrf. 93, Kar. 35; Evr. nr. 553/183(i), Zrf. 93, Kar. 35; Evr. nr. 553/327, Zrf. 93, Kar. 36; Evr. nr. 553/409, Zrf. 93, Kar. 37; Evr. nr. 553/410, Zrf. 93, Kar. 37; Cevdet, *Tezâkir*, III, 109, 110, 111, 113, 117, 126, 127, 141, 142, 145, 150, 158, 245, 267 vd.; a.mlf., *Ma'rûzât*, tür.yer.; Yusuf Halaçoğlu, "Fırka-i İslâhiye ve Yapmış Olduğu İskân", *TD*, sy. 27 (1973), s. 1-20; Paul Dumont, "1865 Tarihinde Güney-Doğu Anadolu'nun Islahı" (trc. Bahaeddin Yediylidiz), *TED*, X-XI (1981), s. 369-394.

YUSUF HALAÇOĞLU

FIRKA-i NÂCIYE

(bk. FIRKA; MEZHEP).

FISK

(الفسق)

Dinin emir ve yasaklarına aykırı davranma anlamında fıkıh ve hadis terimi.

Sözlükte "taze hurma kabuğunu yarıp dışarı çıkmak, belirli bir sınırı aşmak" anlamına gelen ve İslâm öncesi dönemde daha çok bitki ve hayvanlar hakkında kullanılan bu kelime (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "fisk" md.) İslâm döneminde "hak yoldan ayrılma, Allah'ın emirlerine itaatsizlik etme" şeklinde daha özel bir anlam kazanmış, hem müşrik, yahudi, hristiyan ve münafıklar, hem de dinin emirlerine aykırı hareket eden müslümanlar fisk kelimesi ve türevleriyle nitelendirilmeye başlanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de kök halinde (fisk-füsûk) yedi, çekimli fiil veya sıfat (fâsık) şeklinde kırk yedi yerde geçen fisk kavramının küfr kelimesinden daha kapsamlı biçimde bazı âyetlerde imanın karşıtı (el-Bakara 2/99; Âl-i İmrân 3/110; el-En'âm 6/49; es-Secde 32/18), bir kısmında ise dinin emirlerine itaatın karşıtı olarak (el-Bakara 2/197; en-Nûr 24/4; el-Hucurât 49/7, 11) kullanıldığı, **hidâyet** ve **dalâlet** terimleriyle de yakın bir ilişkisinin kurulduğu (el-Bakara 2/26; et-Tevbe, 9/80; el-Hadîd 57/26) görülür.

Ancak Kur'an'da fisk (çoğulu füsûk) kelimesinin geçtiği yedi âyette (bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "fisk" md.) müslümanların muhatap alındığı ve fisk kavramıyla meyte, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini yemek, fal oklarıyla kısmet aramak, borç ilişkilerinde karşı tarafa zarar vermek, Hz. Peygamber'e itaatsizlikte bulunmak, müminlerle alay etmek ve onlara kötü lakap takmak gibi küfür ve şirk dışında kalan büyük günahların işlenmesinin, dinin emir ve yasaklarına aykırı davranılmasının kastedildiği görülür. Hadislerde ve sahâbe sözlerinde de sıkça geçen fisk ve fâsık kelimeleri genelde bu son anlamda kullanılmış (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "fisk", md.), meselâ müslümana sövmenin fisk olduğu ifade edilmiştir (Buhârî, "Edeb", 44; *Müsned*, I, 439). Fiskın Kur'an ve Sünnet'teki bu geniş, kısmen de izâfî ve takdir kapsamı bu paralelde oluşan dinî literatüre de yansımış ve özellikle kelâm ve mezhepler tarihinde fisk ve fâsık terimlerinin tanım ve kapsamıyla ilgili geniş tartışmalar yer almıştır.

□ FIKIH. Fıkıh literatüründe fisk imâmet, devlet başkanlığı ve hâkimlikten ehliyet, şahitlik, vesâyet, velâyet gibi konulara kadar insan unsurunun ağırlık taşıdığı birçok alanda önemli bir eksiklik olarak görülmüş, bu alanlarda kişilerin âdil olması veya fâsık olmaması şartı ileri sürülerek fisk, bazı hak ve yetkilerin kazanılmasına veya görev ve sorumlulukların yüklenilmesine engel görülmüştür. Bu sebeple İslâm hukukçuları fiski ahlâkî ve dinî boyutundan çok hukukî yönüyle ele almış ve kişilere fisk isnadının yapılabilmesi için mümkün olduğunca dışa akleden davranışları ölçü alan objektif kriterler belirlemeye çalışmışlardır. Literatürde, fisk teşkil eden söz ve davranış örnekleri ele alınan konuyla ilişkisine göre farklılık taşısa da genelde bir tutarlılık gösterir ve fisk, adalet kavramının karşıtı olarak "kişinin büyük günahları işlemesi, küçük günahları işlemekte ısrar etmesi veya farzları terketmesi, haramları işlemesi, kötü davranışlarının iyi davranışlarından çok olması" şeklinde zâhirî bir vasıf olarak tanımlanmaya çalışılmıştır (Kâsânî, VI, 268; İbn Ferhûn, I, 173).

Fakihlerin çoğunluğu, fâsıkın kendi dengi kimselere imam olmasını câiz görürken cemaat arasında imamlığa daha lâayk biri bulunduğu takdirde bunun

mekruh olduğu, ancak her iki halde de fâsık imamın arkasında kılınan namazın iadesinin gerekmediği görüşündedir. Mâlikî fakihleri fâsıkın imâmetini her iki halde de mekruh görürler. Hanbelîler ise cuma ve bayram namazları dışında fâsıkın imâmetinin prensip itibarıyla câiz olmadığı, arkasında kılınan namazın iadesi gerektiği görüşündedir. Onlar bu görüşlerine, devlet başkanının zorlaması hariç günahkârın (fâcir) mümine imam olmaması gerektiği yönündeki hadisi (İbn Mace, "İkâme", 78) veya bu yöndeki sahâbe ve tâbiîn sözlerini gerekçe gösterirler. Âlimlerin çoğunluğu, kelime-i tevhîdi söyleyen bir kimsenin arkasında namaz kılınabileceğini bildiren hadisi (Heysemî, II, 67), günahkâr olsun dindar olsun her müslümanın arkasında namaz kılınabileceği yönündeki hadisi veya sahâbe söz ve uygulamasını (Ebû Dâvûd, "Şalât", 64; Şevkânî, III, 184-187) delil aldığı gibi fisk nitelemesinin bir yönüyle sübjektiflik ve izâfîlik taşıdığını, fiski imâmete engel görmenin müslümanlar arasında sonu gelmez tartışmalara yol açacağını da göz önünde bulundurmış olmalıdır. Bu sebeple onlar, imâmete kimlerin daha lâayk olduğunu belirlemek ve bir efdaliyet sıralaması yaparak fâsıkın imâmetini mekruh görmekle yetinmişlerdir.

Fiskın devlet başkanlığı görevini üstlenmeye veya devam ettirmeye engel olup olmadığı hususu, fâsıkın namazda imâmeti, ordu kumandanlığı veya kadılık görevleriyle bağlantılı olarak İslâm âlimleri arasında geniş tartışmalara yol açmıştır (bk. FÂSİK).

İslâm muhâkeme hukukundaki ispat vasıtaları arasında birinci derecede önem taşıyan şahitliğin kabulü için ileri sürülen şartlardan biri de şahidin adaletli olması yani fâsık olmamasıdır. Hakkın ispatında önemli bir delil kaynağı olan şahidin kişiliği ve doğruluğu üzerinde hassasiyetle duran İslâm hukukçuları, herhangi bir haram fiili işleyen veya farzı terkeden kişinin yalan söyleyebileceği, bundan dolayı sözüne güvenilemeyeceği düşüncesiyle şahitliğini kabul etmemektedirler. "Eğer fâsık bir kimse size bir haber getirirse onu araştırın..." (el-Hucurât 49/6); "... ve sizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun" (et-Talak 65/2) meâlindeki âyetlerle, "İhanet eden erkeğin ve kadının, zina eden erkeğin ve kadının, bir de düşman kişinin kardeşi hakkında şahitliği câiz değildir" (Ebû Dâvûd, "Akâziye", 16; Tirmizî, "Şehâdât", 2;